

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

**ДИПЛОМНА РОБОТА МАГІСТРА:
«СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ОСОБАМ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ВТРАТУ
ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ».**

Виконала:

магістрантка 2 курсу, Sz1-M19 групи
спеціальності 232 Соціальне забезпечення

Басік Ірина Вікторівна

Керівник:

Опалюк Т.Л., доктор педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки
і соціальної роботи

Рецензент:

Віннічук О.В., кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології та філософії

Кам'янець – Подільський 2020

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АРК – Автономна Республіка Крим

ВПО – внутрішньо переміщені особи

КМУ – Кабінет Міністрів України

МВС України – Міністерство внутрішніх справ України

МОП – Міжнародна організація праці

МО України – Міністерство оборони України

МСЕК – медико-соціальні експертні комісії

Нацгвардія – Національна гвардія України

ОБСЄ – Організація з безпеки та співробітництва в Європі

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ООС – Операція Об'єднаних Сил

ПАРЄ – Парламентська асамблея Ради Європи

СБУ – Служба безпеки України

Зміст

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ	ПРОБЛЕМИ
СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ВТРАТУ	
ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ	8
1.1. Сутність, зміст та структура соціальної допомоги особам, які пережили втрату внаслідок військових дій	8
1.2. Нормативно-правове забезпечення соціальної допомоги особам, які пережили втрату внаслідок військових дій	20
1.3. Сучасні підходи, шляхи, форми та методи надання соціальної допомоги сім'ям, які зазнали втрат	44
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ	
НАДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ	
ВТРАТУ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ	51
2.1. Діагностика проблем та потреб осіб, які пережили втрату внаслідок військових дій	51
2.2. Соціальний захист дітей, які пережили втрату внаслідок проведення антитерористичної операції в Україні	63
2.3. Методичні рекомендації для фахівців соціальної сфери щодо роботи з особами, які пережили втрату внаслідок військових дій	68
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82

ВСТУП

Актуальність теми. У статті 3 Основного закону України людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку проголошено найвищою соціальною цінністю. Для реалізації цього конституційного положення впродовж двох останніх десятиліть відбувається реформування українського суспільства, держави і правової системи. Проте анексія Автономної Республіки Крим та розв'язання військового конфлікту в Донецькій і Луганській областях Російською Федерацією в березні 2014 р. призвели до безпрецедентного порушення прав людини і громадянина.

Українська держава вперше після проголошення незалежності зіткнулася зі збройним конфліктом та не була готова до ефективного забезпечення і захисту прав постраждалих людей. Особливо це стосується соціальної допомоги особам, які пережили втрату внаслідок військових дій та соціальних прав вимушених переселенців, осіб, які залишилися на окупованих територіях, та учасників ООС.

За останні роки було сформовано нормативно-правову основу та інституційний механізм забезпечення соціальних прав вищезазначених категорій осіб. Однак через значну кількість законодавчих прогалин і колізій не можна стверджувати про створення належної нормативно-правової бази, яка сприятиме ефективному регулюванню суспільних відносин, що виникають, змінюються і припиняються у сфері забезпечення соціального захисту людини в умовах військового конфлікту в Україні.

Аналіз сучасних досліджень свідчить про актуалізацію уваги щодо правового статусу осіб, які пережили втрату внаслідок військових дій, вимушених переселенців, осіб, які перебувають на окупованих територіях, та учасників ООС. Однак не всі проблеми реалізації і захисту прав, свобод та гарантій цієї категорії осіб можна вважати вирішеними, а можливості для наукових пошуків – вичерпаними. Актуальність дослідження теоретичних і практичних проблем становища людини в умовах військового конфлікту в Україні зростає з уваги на потребу не тільки наукового вивчення елементів їх правового статусу, але й визначення подальших кроків у вдосконаленні законодавства. Окремі аспекти

вивчення правового механізму забезпечення соціального захисту осіб, які пережили втрату в умовах військових конфліктів розглянуто у працях таких дослідників, як: І. С. Басова, А. П. Бейкун, Н. Б. Болотіна, А. В. Бурка, С. О. Ветлинський, Є. І. Григоренко, Ю. П. Дмитренко, О. В. Задорожній, М. П. Кобець, О. О. Кондратенко, І. І. Котляров, М. В. Кравченко, К. О. Крахмальова, В. П. Кузнецова, О. В. Маковська, О. В. Москаленко, С. М. Прилипко, А. В. Пшенична, О. М. Радченка, А. В. Солодько, О. В. Скрипнюка, О. В. Тополь, О. А. Фесенко, М. М. Шумило, Л. П. Шумна, О. М. Ярошенко та ін.

Отже, актуальність означеної проблеми, її недостатня розробленість у сучасній соціологічній, психологічній, економічній теорії та практиці, визначені суперечності зумовили вибір теми дипломної роботи – *«Соціальна допомога особам, які пережили втрату внаслідок військових дій»*.

Об'єктом дослідження є проблеми та потреби осіб, які пережили втрату внаслідок військових дій.

Предмет дослідження – соціальна допомога особам, які пережили втрату внаслідок військових дій.

Метою дослідження є теоретико-правове та практичне вивчення особливостей соціальної допомоги особам, які пережили втрату внаслідок військових дій.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- здійснити теоретико-правовий аналіз проблеми соціальної допомоги особам, які пережили втрату внаслідок військових дій;
- охарактеризувати особливості сучасного стану правового регулювання соціальної допомоги особам, які пережили втрату внаслідок військових дій;
- розкрити специфіку форм і заходів соціальної допомоги особам, які пережили втрату внаслідок військових дій;
- розробити методичні рекомендації для фахівців соціальної сфери щодо роботи з особами, які пережили втрату внаслідок військових дій.

Методи дослідження. Для досягнення постановленої мети і вирішення завдань, з урахуванням специфіки об'єкта і предмета дослідження, за

методологічну основу взято положення діалектики, як загального способу пізнання процесів та явищ, а також сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Завдяки діалектичному методу вдалося дослідити правову природу осіб, які пережили втрату внаслідок військових дій, статусу вимушених переселенців, осіб, які залишилися на тимчасово окупованих територіях, та учасників ООС. Використовуючи системний метод, здійснено повне й об'єктивне дослідження механізму соціального захисту людини в умовах військового конфлікту в Україні. Порівняльно-правовий метод використано під час аналізу досвіду інших держав у сфері соціального захисту осіб, які пережили втрату внаслідок військових дій та людини в умовах військових конфліктів. Логічні методи (дедукція, індукція, аналогія, синтез) застосовано у процесі проведення і підготовки дослідження. Використано також інші методи наукового пізнання. Так, за допомогою логіко-семантичного методу розкрито і вдосконалено такі поняття: «соціальний захист», «соціальний захист людини в умовах військового конфлікту», «механізм соціального захисту людини в умовах військового конфлікту». Завдяки структурно-логічному методу і методу моделювання виокремлено проблеми і шляхи їх вирішення у сфері правового регулювання соціального захисту людини в умовах військових конфліктів.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що матеріали дипломної роботи можуть використовуватися студентами при вивченні загальних аспектів щодо соціальної допомоги особам, які пережили втрату внаслідок військових дій, а також фахівцями центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дипломної роботи магістра були апробовані на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід і перспективи» (м. Кам'янець-Подільський, 28 квітня 2020 року).

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано статтю: Особливості надання соціальних послуг для сімей і дітей, які пережили втрату.

Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід і перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кам'янець-Подільський, 28 квітня 2020 року) / [ред. колегія: Л. П. Мельник, Т. Л. Опалюк] Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О. В., 2020. 132 с., С. 87-91, у співавторстві із науковим керівником.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 89 сторінок, з них – 81 сторінка основного тексту. Список використаних джерел нараховує 74 позиції, 14 з яких іноземною мовою.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі зроблені теоретико-правові узагальнення основних результатів дослідження та представлено практичне розв'язання проблеми підвищення ефективності надання соціальної допомоги особам, які пережили втрату внаслідок військових дій.

Результати проведеного дослідження свідчать про ефективність виконання поставлених завдань дослідження, що в свою чергу дає нам підстави для формулювання наступних *висновків*:

1. Здійснено теоретико-правовий аналіз проблеми соціальної допомоги особам, які пережили втрату внаслідок військових дій.

Здійснений аналіз наукових праць щодо проблем соціального захисту людини в умовах військових конфліктів дає підстави констатувати, що, незважаючи на значне теоретичне і практичне значення досліджуваної нами теми, спеціальних праць, які розкривали б цю проблематику, немає. З питань соціального захисту учасників ООС, вимушених переселенців, осіб, які пережили втрату внаслідок військових дій та осіб, які залишилися на окупованих територіях, існують лише фрагментарні напрацювання на рівні статей, глав, параграфів у навчальних посібниках, підручниках, монографіях та дисертаційних роботах. Системного дослідження динаміки сучасного розвитку соціальної допомоги особам, які пережили втрату внаслідок військових дій в Україні не здійснювалося, але потреба у цьому є і з теоретичного погляду, і з практичного.

Досліджено, що відносини із соціально-правового захисту регулюються нормами права, які містяться у відповідних нормативних правових актах різних рівнів. Під поняттям соціально-правового захисту варто розуміти особливий вид соціального захисту, коли необхідно застосувати юридичний інструментарій для певної категорії осіб шляхом використання необхідних норм права, коли всі інші інструменти (економічні або політичні) вичерпали себе або є недостатніми для ефективного захисту особистості або категорії осіб.

2. Охарактеризовано особливості сучасного стану правового регулювання соціальної допомоги особам, які пережили втрату внаслідок військових дій.

Суб'єктів забезпечення права на соціальний захист людини в умовах військового конфлікту в Україні поділено на такі групи: 1) суб'єкти ініціювання (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство соціальної політики, Рада національної безпеки і оборони України, громадські організації та громадські ради при органах влади); 2) суб'єкти здійснення (центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування); 3) суб'єкти контролю (Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; Уповноважений Президента України з прав дитини; Уповноважений Президента України з питань реабілітації учасників антитерористичної операції, які одержали поранення, контузію та інші захворювання під час участі в антитерористичній операції; міжнародні і вітчизняні правозахисні організації); 4) суб'єкти відновлення порушених прав (органи судової влади).

У системі суб'єктів, які забезпечують реалізацію соціальної допомоги особам, які пережили втрату внаслідок військових дій, варто законодавчо закріпити необхідність створення управлінь з питань учасників ООС, членів їх сімей та внутрішньо переміщених осіб у структурі місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

В умовах проведення ООС в Україні важливе місце в системі забезпечення прав і свобод людини займає соціально-правовий захист дітей як найбільш вразливої групи населення. Соціально-правовий захист дітей в умовах проведення ООС в Україні – це забезпечення державою належних умов для юридичного закріплення, реалізації, охорони, захисту і відновлення соціального захисту дітей.

Аналіз нормативно-правових актів, що регулюють питання соціальної допомоги особам, які пережили втрату внаслідок військових дій, учасників антитерористичної операції і членів їх сімей, свідчить, що вони мають різну юридичну силу і містять різний набір заходів соціального захисту учасників ООС, які проходять службу в різних державних відомствах.

3. Розроблено методичні рекомендації для фахівців соціальної сфери щодо роботи з особами, які пережили втрату внаслідок військових дій.

Серед основних рекомендацій ми визначили наступні: соціальному працівнику важливо пам'ятати, що особливою травмуючою ситуацією є втрати; під час роботи з особою, яка зазнала втрат, варто пам'ятати про фази постстресової реакції людини, яка пережила психотравмуючу ситуацію (або фази проживання травматичної ситуації); реакція дитини на горе чи пережиту травму залежить від різних чинників, зокрема: від її віку, стадії розвитку та становлення особистості, від того впливу, який мала ця подія на її батьків чи інших членів сім'ї; соціальному працівнику та дорослим варто пам'ятати, що діти, які переживають втрату (зокрема, смерть значущої для них людини), потребують чесного і зрозумілого для них пояснення про смерть, але одночасно такого, яке не додало б їм страху перед померлим чи власною смертю; у роботі з категорією сімей, що пережили втрату важливо звернути увагу на вирішення таких завдань: запобігти розпаду сім'ї, відновити життєдіяльність сім'ї на нормальному рівні в нових умовах. Переживання психологічної травми одним із членів сім'ї впливає на функціонування родини загалом. Людина може демонструвати надмірне почуття провини стосовно того, що залишилася живою, а інші загинули, що не все зробила для порятунку інших, тощо. Фобії й уникнення ситуацій або дій, які схожі чи пов'язані з причиною психологічного травмування, здатні впливати на міжособистісні зв'язки, призводити до сімейних конфліктів, розлучень, втрати роботи тощо.

Проблема соціальної допомоги особам, які пережили втрату внаслідок військових дій не вичерпується проведенням магістерським дослідженням. Перспективними напрямками дослідження порушеної проблеми можуть стати: професійна підготовка фахівців соціальної сфери до роботи з дітьми, які пережили втрату внаслідок військових дій; вивчення досвіду роботи соціальних, медичних, освітніх закладів зарубіжних країн щодо проблеми соціальної допомоги особам, які пережили втрату внаслідок військових дій; дослідженні та розробці технологій соціальної роботи та допомоги особам, які пережили втрату внаслідок військових дій; удосконалення соціального інструментарію для моніторингу та оцінювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні. Київ: Знання, 2005. 381 с.
2. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: Знання, 2008. 663 с.
3. Бориченко К. В. Соціальний захист сімей з дітьми за законодавством України: монографія. Одеса: Фенікс, 2015. 302 с.
4. Булкат Л. М. Конституційно-правові основи соціального захисту в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2016. 239 с.
5. Державні гарантії соціального захисту учасників антитерористичної операції, Революції Гідності та членів їх родин: стан і перспективи: Парламентські слухання Верховної Ради України від 19 жовт. 2016 р. URL: http://static.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/sl1910116.htm.
6. Дмитренко Ю. П. Соціально-правовий захист співробітників правоохоронних органів – учасників проведення антитерористичної операції. *Забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення*: матер. постійно діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 27 трав. 2016 р). Харків: Право, 2016. Вип. 7. С. 26–29.
7. Кількість переміщених осіб перевищила 50 мільйонів вперше з кінця Другої світової війни. Доповідь УВКБ ООН. URL: <http://unhcr.org.ua/uk/novini/novyny/1279-kilkist-peremishchenikh-osib-u-sviti-perevishchila-50-miljoniv-vpershe-z-kintsya-drugoji-svitovoji-vijni-dopovid-uvkb-oon>.
8. Кобець М. П. Адміністративно-правове забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. 21 с.
9. Конституція України: Закон від 26 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

10. Кочемировська О. А., Пищуліна О. М. Основні напрямки оптимізації системи соціального захисту в Україні. Київ, 2012. 54 с.
11. Крахмальова К. О. Адміністративно-правове забезпечення статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. 20 с.
12. Кривоконь Н. І. Проблеми соціальної роботи та соціальної політики в Україні: навч. посіб. Чернігів, 2012. 320 с.
13. Ленгер Я. І. Реформування правової системи як засіб підвищення її ефективності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Ужгород, 2007. 215 с.
14. Лепихов М. И. Право и социальная защита населения в России (социальное право). Москва: Былина, 2000. 232 с.
15. Петрушенко В. Тлумачний словник основних філософських термінів. Львів: Вид-во НУ «Львів. політехніка», 2009. 264 с.
16. Посадова інструкція представника Уповноваженого з питань дотримання прав внутрішньо переміщених осіб Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 5 верес. 2016 р. URL:http://www.ombudsman.gov.ua/files/documents/Kadry/Posadova_predstavnyka_Vnut_Perem_osib.pdf.
17. Право социального обеспечения России: учебник / отв. ред. К. Н. Гусов. 4-е изд., перераб. и доп. Москва: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2012. 640 с.
18. Право социального обеспечения России / уклад.: Д. А. Никонов, А. В. Стремоухов. Москва: Норма, 2008. 335 с.
19. Право соціального забезпечення в Україні: підручник / О. М. Ярошенко, Г. О. Барабаш, Н. М. Вапнярчук та ін.; за ред. О. М. Ярошенка. 4-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2015. 458 с.
20. Право соціального забезпечення: навч. посіб. для студ. юрид. спец, вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. Я. Бурак, С. М. Синчук та ін.; за ред. П. Д. Пилипенка. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. 496 с.

21. Прилипко С. М. Деякі питання застосування адресної соціальної допомоги. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2003. № 5. С. 130–138.
22. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців, надання командирам додаткових прав та покладення обов'язків в особливий період: Закон України від 5 лют. 2015 р. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/158-19>.
23. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квіт. 2011 р. № 3236-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 42. Ст. 435.
24. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квіт. 2014 р. № 1207-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 26. Ст. 2172.
25. Про зайнятість населення: Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 24. Ст. 243.
26. Про затвердження плану заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо окремих районів Донецької та Луганської областей, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження: розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 січ. 2017 р. № 8-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. 25 січ. № 14.
27. Про затвердження Положення про Міністерство оборони України: постанова Кабінету Міністрів України від 26 листоп. 2014 р. № 671. *Офіційний вісник України*. 2014. № 97. Ст. 2796.
28. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січ. 1995 р. № 20/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 6. Ст. 35.
29. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.

30. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 груд. 1991 р. № 2011-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 15. Ст. 190.

31. Програма соціальних виплат у Львівській області на 2015–2019 роки дітям військовослужбовців, добровольців, волонтерів, які загинули під час участі в антитерористичній операції або померли внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, отриманих у зоні ООС: рішення Львівської обласної ради від 16 верес. 2015 р. № 1412. URL: [http://www8.city-adm.lviv.ua/inteam/uhvaly.nsf/\(SearchForWeb\)/ABED68387222049CC2257D2C004208E5?OpenDocument](http://www8.city-adm.lviv.ua/inteam/uhvaly.nsf/(SearchForWeb)/ABED68387222049CC2257D2C004208E5?OpenDocument).

32. Пшенична А. В. Адміністративно-правове забезпечення прав дітей в умовах проведення антитерористичної операції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. 238 с.

33. Регіональними штабами ДСНС зареєстровано понад 1 млн. 40 тисяч внутрішньо переміщених осіб. URL: <http://www.dsns.gov.ua/ua/Ostannipovini/51817.html>.

34. Роик В. Д. Социальная защита: содержание и понятия. *Человек и труд*. 2000. № 11. С. 40–47.

35. Рудик В. А. Юридичні гарантії права людини на соціальний захист в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2007. 20 с.

36. Руководящие принципы по вопросам о перемещении лиц внутри страны. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/internal_displacement_principles.shtml.

37. Сидорчук М. Ю. Механізми захисту прав людини та громадянина: сутність і перспективи розвитку в Україні. *Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство*. 2013. Вип. 682. С. 33–35.

38. Стремоухов А. В. Правовая защита человека. Санкт-Петербург: Изд-во С.-Петербур. гуманит. ун-та профсоюзов, 2007. 307 с.

39. Устінов С. О. Співвідношення термінів «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» в законодавстві України. *Юридична наука і практика*. 2011. № 2. С. 90–95.

40. Фомин А. А. Юридическая безопасность и правовая защищенность. *Журнал российского права*. 2005. № 11. С. 101–108.

41. Шумило М. М. Динамічні та статичні соціальні права у контексті змін парадигми соціального захисту в Україні. *Університетські наукові записки*. 2016. № 59. С. 291–300.

42. Шумна Л. П. Соціальна підтримка як організаційно-правова форма соціального забезпечення: автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2014. 42 с.

43. Формування державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в умовах системних криз в Україні: монографія / І. О. Аракелова та ін.; за заг. ред. О. В. Балуєвої. Маріуполь: Східний видавничий дім, 2016. Т. 1. 216 с.

44. Француз-Яковець Т. А. Забезпечення конституційно-правового статусу людини і громадянина в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Одеса, 2007. 20 с.

45. Фролов Ю. М. Економічні права та свободи людини і громадянина в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Одеса, 2005. 20 с.

46. Хазов Е. Н. Конституционные гарантии прав и свобод человека и гражданина в России: теоретические основы и проблемы реализации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Москва, 2011. 63 с.

47. Хассан против Соединенного Королевства Великобритании: решение о лишении свободы в ходе вооруженных конфликтов в Ираке: рішення Європейського Суду з прав людини від 16 верес. 2014 р. у справі № 29750/09. URL: <https://precedent.in.ua/2015/12/16/hassan-protyv-soedynennogo-korolevs/>.

48. Цимбалістий Т. О. Деякі питання захисту прав та свобод людини і громадянина Конституційним Судом України. Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. 2004. № 4. С. 52–55.

49. Чутчева О. Г. Правове регулювання соціального захисту громадян України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2003. 19 с.

50. Шаповал Т. В. Конституційний інститут політичних прав і свобод в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Одеса, 2009. 21 с.

51. Шейко Р. В. Соціальний статус працівника органів внутрішніх справ в умовах трансформації суспільства: автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.03. Харків, 1999. 17 с.

52. Шумак І. О. Громадянські права і свободи людини за Конституцією України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2000. 16 с.

53. Шумило М. М. Динамічні та статичні соціальні права у контексті змін парадигми соціального захисту в Україні. *Університетські наукові записки*. 2016. № 59. С. 291–300.

54. Шумна Л. П. Соціальна підтримка як організаційно-правова форма соціального забезпечення: автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2014. 42 с.

55. Щодо правового та соціального захисту суддів Автономної Республіки Крим і міста Севастополя та членів їх сімей: рішення Ради суддів України від 25 квіт. 2014 р. № 18. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/vr018414-14>.

56. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. Київ, 2015. 552 с.

57. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. Київ, 2017. 627 с.

58. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. Київ, 2016. 537 с.

59. Яковлюк В. І. Про обсяг поняття «соціальна держава» на основі порівняльного аналізу моделей ФРН і України. *Право України*. 1998. № 11. С. 26–28.

60. Conflictele armate și căile soluționării lor [Carte tipărită] / Ionel Cloșcă. București: Edit. Militară, 1982. 320 p.

61. DMC GRID 2017. Global Report on Internal Displacement. URL: <http://www.internal-displacement.org/global-report/grid2017/#>.

62. Ensuring the rent for accommodation. URL: <http://mra.gov.ge/eng/static/2665>.

63. Hedges Ch. What every person should know about war. New York: Free Press, 2003. 192 p.

64. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовт. 1907 р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_222.

65. Information about the work done during 2016 by State Committee on deals of Refugees and IDPs. URL: <http://www.refugees-idps-committee.gov.az/en/pages/26.html>.

66. Mandatory registration of IDPs in Georgia 2013. URL: <http://mra.gov.ge/eng/static/3181>.

67. Normative legal documents on Refugees and Internally Displaced Persons. URL: <http://www.refugees-idps-committee.gov.az/en/pages/45.html>

68. Protecting Internally Displaced Persons: A Manual for Law and Policymakers October 2008. URL: <http://www.unhcr.org/50f955599.pdf>.

69. Recommendation CM/Rec (2011) 12 of the Committee of Ministers to member states on children's rights and social services friendly to children and

families. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046ccea>.

70. Resolution Parliamentary Assembly on 27 January 2015 № 2028 (2015) «The humanitarian situation of Ukrainian refugees and displaced personsParliamentary Assembly». URL: <http://assembly.coe.int/nw/xml/xref/xref-xml2html-en.asp?fileid=21480&lang=en>.

71. The law of the Republic of Azerbaijan «On social protection of internally displaced persons and persons equated to them». May 21, 1999. URL: <http://www.refugees-idps-committee.gov.az/en/laws/1.html>.

72. The Regulation on the State Committee of Azerbaijan Republic on the Refugees and Internally Displaced Persons Affairs Approved by the Decree of the President of Azerbaijan Republic, № 187, Dated 1st of February, 2005. URL: <http://www.refugees-idps-committee.gov.az/en/laws/46.html>.

73. Ukraine Humanitarian Situation Report No. 53. URL: https://www.unicef.org/appeals/files/UNICEF_Ukraine_Humanitarian_Sitrep_Dec_2016.pdf.

74. UN Human Rights Committee, General Comment № 29, States of Emergency (Article 4), CCPR/C/21/Rev.1/Add.11, 24 January 2001. Para 2. URL:http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2fC%2f21%2fRev.1%2fAdd.11&Lang=en.